

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, טז)
”זה יוסף שהיה לך בחימה” (ר"ט)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת נח תשפ"ג • שנה ב' - גליון צ"ו • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

גליוני הש"ס

ברכות מד: ירושלמי חלה פ"ג ה"א

והמבול היה מים על הארץ (ו, ה).

מים הוא מין קללה שנתקללו במבול ולכן באת מצות חלה מיד לאחר נתינת המים

איתא בירושלמי עירובין (פ"ג ה"א), על המשנה, בכל מערבין חוץ מן המים ומן המלח, אמר רבי לוי שהן מין קללה (משום הכי אין מערבין ומשתפין בהם). ומה שכתבו (שם) בקרבן העדה ושירי קרבן (ד"ה שהן) בשם הערוך (ערך מ"ו), דהיותם מין קללה, היינו שהמים נתקללו ממי המבול והמלח בסדום, עיין שם, הנה ברוקה (סימן קצב) כתב כן בשם המדרש (ויכולו, בפסוק - הלך יט, כד - וה' המטייר על סדום).

ובכתבי אגדה שלי כתבתי, על פי הירושלמי הנ"ל, בטעם הא דאיתא (חלה פ"ג מ"א), כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה". דהנה בחלה כתיב (יחזקאל מד, ל) 'להניח ברכה אל ביתך', ועל כן כיון שהיא נותנת המים מיד מגבהת חלתה, שלא לשהות הקללה בעיסה, ולהפוך מיד הקללה לברכה על ידי הגבהת החלה, ודו"ק.

וכתב (שם) עוד בשירי קרבן, וז"ל: אך קשה, אם נאמר דמים מין קללה הם, אם כן לרבי יהודה לא יברך, דהא אמר בפרק ו' דברכות (מ:), כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו. ויש לומר, דרבי יהודה כרבי טרפון סבירא ליה, דאמר התם (מד). דמברכין על המים בורא נפשות רבות, עכ"ל.

ולא ידעתי מה הועיל בזה, דמטעמא דאין לברך על מין קללה, גם בורא נפשות רבות לא היה ראוי לברך. ועוד, דהא הירושלמי אמר גם אמלח דהוא מין קללה, ובמלח הא מבואר בברכות (מ). בבבביתא דמברכין עליו שהכל נהיה בדברו, ואין שום חולק על זה בש"ס.

בית האוצר

כלל א אות יד

ויום ולילה לא ישבתו (ח, כב).

עכו"ם ששומר שבת מכניס עצמו בחיובה ולכן נענש גם על ביטולה

ראיתי בילקוט (פרשת תשא רמז שצא), וז"ל: אמר רבי יוסי בר חנינא, עכו"ם ששומר את השבת כו' חייב מיתה. למה, שלא נצטוו עליה, ואינו משמר אותה כתיקנה, עכ"ל. והוא לקוח מדברים רבה (א, כא), ובדפוס ראשון (שם) ליתנייהו להני תיבות 'ואינו משמר אותה כתיקנה', ועל כל פנים לפי נוסחת הילקוט דגרס ואינו משמר אותה כתיקנה, מוכח דמשום זה הוא דמתחייב מיתה.

והטעם צריך לומר, דכיון ששומר שבת, על כן מכניס את עצמו בזה בחיוב שמירת שבת, ונעשה השבת אצלו חיוב כמו בישראל, ועל כן נענש גם כן על חילול השמירה כמו בישראל. וביותר יש לומר, דכיון שעצמותו הוא בן נח, לכן נידון גם בחיוב דשבת כפי דין הבן נח, ועל כן כיון שאין משמר אותה כתיקנה, לכן אפילו עושה רק מלאכת לאוין דשבת, כמחמור (עיין שבת קנ"ג), והבערה אליבא דרבי יוסי (שם ע"ג), ותחומין אליבא דרבי עקיבא (סוטה כו:), עם כל זה גם כן מתחייב מיתה, דהא בני נח כל אזהרתן זו היא מיתתן (סנהדרין נו:), וכן אפילו עושה מלאכה רק בשוגג גם כן מתחייב מיתה, דבן נח נהרג על השוגג, וכמבואר ברש"י מכות (ט. ד"ה לפיכך). ועל כן אמרו סתם דבן נח ששבת חייב מיתה, דוודאי אין הבן נח זהיר כל כך, ולא ימלט שלא יעשה מלאכת לאו או מלאכה בשוגג על כל פנים, ויתחייב מיתה, ודו"ק.

וקצת דוגמא לזה בבית יוסף (או"ח סימן קל"ג ד"ה כתב), דהאומר סמני הקטורת וחסיר אחד מהן דביבורו חייב מיתה, כמו בהקטרה דאם חסיר אחד מכל סמניה חייב מיתה (כריתות ו). עיין שם. והטעם על כרחך, דכיון דמזכיר סמני הקטורת, ורוצה שתעלה לו ההזכרה במקום

ההקטרה, על כן הוא נותן על ידי כן אל ההזכרה דין ההקטרה, ומתחייב גם כן עונש על החסרון בההזכרה כמו שהוא בההקטרה. ועל כן הכי נמי, כיון דמשמר שבת כישראל, ורוצה שיקבל שכר על השמירה כישראל, לכן הוא מתחייב גם כן בעונש על חילול השמירה כישראל, אלא דכיון שהוא בן נח, על כן העונש שלו הוא דבר הנחשב עונש לבן נח דהיינו מיתה, דבן נח כל עונשו מיתה (עיין סנהדרין נו:), ודו"ק היטב.

גליוני הש"ס

סנהדרין נח:

מקור דברי הרמב"ם

דבן נח נהרג בידי אדם רק על שבע מצוות

עיין רמב"ם (הלכות מלכים פ"י ה"ט) דעכו"ם ששבת חייב מיתה (סנהדרין נח:), חייב מיתה לשמים קאמר, אבל בידי אדם אינו נהרג רק על שבע מצוות לבד, עיין שם בסוף משנה.

ואולי נפקא ליה מהך דתוספתא פסחים (פ"ה ה"ז), דפסח מצרים אין חייבין עליו כרת רק בפסח דורות, ומשמע דבא לומר דיש קולא בזה בפסח מצרים על פסח דורות, עיין שם. ותיקשי, דאדרבה, בפסח מצרים הרי עדיין היו בני נח, דגר צריך מילה וטבילה (עיין ברכות מז:), והטבילה היתה רק בסיני (עיין יבמות מז:), וכמו שכתבו כמה ראשונים דעד סיני היו בני נח עדיין. ואם כן אדרבה בפסח מצרים הרי היה עונשן חמור משל דורות, דהיו חייבין עליו מיתה בידי אדם, כדן בני נח דכל עונשן מיתה בידי אדם (עיין סנהדרין נו:), ועל כרחך דעונש מיתה בידי אדם דבני נח הוא רק על שבע מצוות, ומה שאין כן על מצוות אחרות חייבין רק מיתה בידי שמים דקילא מכתת, ושפיר הוא קולא בפסח מצרים על פסח דורות.

דמוכח מלשונן ז"ל דלא יצאו מכלל בני נח קודם מתן תורה (ועיין גליוני הש"ס סוכה נג. ד"ה אמר, שכתב בתוך דבריו: "ואף דמשה רבינו ע"ה קיים ודאי כל התורה עד שלא ניתנה, מכל מקום היה זה רק ממדת חסידות..."). וכן הביא רבינו שם בד"ה עוד מצאתי, דברי הראב"ד בתורת כהנים פרשת תזריע פרשת נגעים א. א: "שהרי ישראל קודם מתן תורה בני נח היו, ובשעת מתן תורה נתגייירו וכנסו תחת כנפי השכינה בטבילה ובהזאה", עיין שם, וכן הביאו בשו"ת בן פורת ח"א סימן ד אות א עמוד יד: ד"ה והנני שב, וראה עוד בית האוצר שם אות ח ד"ה דוע.

ה) כדאיתא בשבת כה: דקדשים חמור מתרומה, משום שהאוכל קדשים בכרת ותרומה במיתה בידי שמים. ועיין עוד שבועות ז. וברש"י שם ד"ה ואימא, וכן מוכח מסגנון הגמרא יומא עד: דחשיב שם מחמור אל הקל, וחשיב קודם פיגול ונותר שהן בכרת, ואחר כך טבל שהוא במיתה בידי שמים, עיין שם (ומה שכתב בקרבן אהרן בתורת כהנים פרשת ויקרא פ"ד ה"ח להיפוך, דכרת קיל ממיתה בידי שמים, ראה תפארת יוסף בפרשתנו עמוד קמז הערה טא).

לי לדעת רבינו, עיין שם.

ועיקר הערת הכסף משנה, דמפשטות דברי הגמרא לא משמע כדברי הרמב"ם, כבר קדמו בחידושי הר"ן סנהדרין נח: ד"ה כותי, עיין שם. אכן הרמב"ם עצמו בשו"ת פאר הדור סימן נ הראה מקורו, שכתב שם: "שאלה: מימרת רבי יוחנן גוי שעוסק בתורה חייב מיתה, אם זה הלכה... תשובה: הלכה הוא בלא ספק... אכן אינו נהרג אם עסק בתורה, דהא חייב מיתה קאמר, ולא אמר נהרג כמו שאמרו על שבע מצוות בן נח נהרג", עיין שם.

ג) שהרי בתוספתא שם, חשיב עוד כמה דברים דפסח מצרים קיל מפסח דורות.

ד) עיין רש"י סנהדרין פב. ד"ה בת יתרו מי התירה לך: "משה קודם מתן תורה נשא, וכשניתנה תורה כולו בני נח היו, ונכנסו לכלל מצוות והיא עמהם וגרים רבים של ערב רב", עיין שם, וכתב רבינו בבית האוצר מערכת א כלל א אות א ד"ה הנה נא,

"דברים עמוקים ונכונים"

ממשנתו של רבינו זי"ע - בביאור דברי התוספות בסנהדרין דלא אמרינן 'ליבא מידי דלישראל מצוה ולעכו"ם אסור'

~ מתוך שו"ת בן פורת סימן ד ~

הוא התעלות כלל, ומהות יום השביעי שלו הוא שזה אצלו למהותי שאר הימים, ואין אל יום השביעי שלו שום מעלה עליהם ואינו נעלה וגבוה מהם כלל, ואם כן כיון שאין התעלות היום אצל העכו"ם, שוב נמצא שאין כאן מלאכת העכו"ם ושבייתת ישראל ביום אחד בעינו כלל, כי הרי העכו"ם מחוייב במלאכה ביום סתמי, ואילו ישראל מחוייב בשבייתה ביום אחר לגמרי נעלה וגבוה ממנו, ודו"ק היטב כי הדברים עמוקים עד לחדא בס"ד.

אף ימי החול של ישראל הוא זמן אחר משל עכו"ם - מפאת חיבורם ליום השבת

ועל דרך זה, יש לבאר בטעם מה שכתבו התוספות (סנהדרין טו), דגם מפאת שני בשבת אין קושיא, הואיל ויש מצות שבייתת שבת. ויש לומר גם כן דגם ימי החול הרי הם נעלים בישראל מבעכו"ם ממילא, מפאת היות להם חיבור אל השבת אשר הוא נעלה וגבוה בישראל. ואם כן איפוא הרי גם ימי החול נעלים בעצמותם בישראל מבעכו"ם, ואם כן תו הא לא שייך גם בס מי איכא מידי כלל, כיון שאין ישראל מותרים בשבייתה באותו הזמן אשר העכו"ם מחוייב במלאכה, כי הזמן תמיד זמן אחר הוא בישראל, מפאת היותו נעלה מפאת החיבור אל השבת, דו"ק מאוד.

ועוד, דכיון דיום השבת הוא נעלה וגבוה בישראל שכפי עילוי מחייב השבייתה, אם כן ימי החול נמי דישאר שיש להם מעלה מפאת היותם מחוברים לו, לכן נהי דאין מעלת החיבור ההוא עוד גדולה כל כך לאסור המלאכה מדלא אסרה תורה מלאכה בחול, מכל מקום הא יוכל להיות דמעלת החיבור מועלת על כל פנים לענין שלא תהא המלאכה מחוייבת על כל פנים, דוגמת מה שכתב הר"ן חולין פרק גיד הנשה (דף לה: מדפי הרי"ף ד"ה גרסין), דזרוע בשלה חשיב חידוש (חולין צה:). במה שצויתה תורה לבטל, דאף דמותר מן התורה לבטל איסור, ואין הביטול מרוחק לענין שיהיה אסור, מכל מקום הוא מרוחק לענין זה לשלא יהיה מחוייב על כל פנים.

ואם כן כזה גם כאן, הא לא שייך תו סברא דמי איכא מידי כלל, דנהי דלא אהני מעלת החיבור לאסור המלאכה, ואין מעלת החיבור מרחקת המלאכה לאוסרו, מכל מקום הא יוכל להיות דלענין זה היא מרחיקתו על כל פנים לשלא יהיה מחוייב, ולא שייכא תו סברא דמי איכא מידי כלל, דו"ק מאוד כי גם זה נכון מאוד בס"ד.

ולישארל וודאי הרי נאמרו הדברים כפי מה שהם ראויים ומחוייבים בעצמותם, ובוודאי לא באה מצוה לישראל על דבר שהוא בעצמותו להיפוך מתועב חלילה, ואם כן מדנאמר לישראל מצוה לשבות בשבת, על כרחך דבעצם השבייתה בשבת נרצה, ורק מהות הבן נח הוא שמחייב לו בשבת עשיית המלאכה. ואם כן כיון שלגבי הבן נח הא אין חילוק בין יום שבת לששה ימי החול, שהרי מצוה אחת נאמרה לו 'יום ולילה לא ישבותו', ומפאת זה מחוייב לעשות מלאכה בכל יום כדי שלא לשבות יום ולילה שלם, ואין חילוק בחיוב הזה אצלו בין יום שבת לימי חול, ואם כן פשוט - דאותו הענין אשר למצוותו בשבת הוא גם כן ענין מצוותו בחול, וזה פשוט.

ואם כן, כיון דבשבת רק מהות הבן נח בהכרח הוא שמחייב המלאכה, דבעצם הרי הוא להיפוך, מדבישראל מצוה לשבות וכנ"ל, ואם כן גם בחול חיוב מלאכה דבן נח הוא רק שמחותו חייב לו כן, ואם כן ממילא תו לא שייך כלל בחיוב מלאכה דבן נח ענין מי איכא מידי, דממהות הבן נח הא אין לנו לדון כלל על מהות הישראלי אפילו להחמיר וכנ"ל, ודו"ק כי הדברים עמוקים ונכונים מאוד - כפתור ופרח בס"ד.

יום השבת של ישראל הוא יום אחר לגמרי משל עכו"ם

והנה במה שכתבו התוספות דהואיל ולישראל מצוה לשבות, לא שייך מי איכא מידי, נראה עוד והוא הנראה עיקר אצלי. וזה, דהא אילו היה העכו"ם מחוייב במלאכה באיזה יום, והישראל היה מותר במלאכה ביום אחר - לא באותו שהעכו"ם אסור בו במלאכה, הא לא היתה שייכא שאלת מי איכא מידי כו', כיון דהוא יום אחר, ויכול להיות דיום זה מחייב המלאכה יום האחר אינו מחייבו, ועל כן גם בשבת עצמו אף דהוא אותו היום, מכל מקום כמה שאנו רואין דבאה לישראל מצוה לשבות ביום ההוא מה שאין המצוה אצלו בחול, אם כן הרי אנו רואין דיש אל יום זה התעלות בישראל, והוא נעלה וגבוה מימי החול, ולכן כפי ענין היום ההוא בהתעלותו הוא מחייב השבייתה, מה שאין כן בימי החול שהם נמוכים ממנו.

ואם כן אחרי דהתעלות של יום השבת הרי הוא רק אצל ישראל וודאי, ומה שאין כן לבני נח הרי אין אל יום

בשמירת שבת לא אמרינן "מי איכא מידי" שייך רק בדבר המתועב משא"כ שמירת שבת זה ימים אמרתי בכוונת תוספות סנהדרין (טו) ד"ה ליבא מידעם דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, שכתבו וז"ל: דבבר שהוא מצוה לישראל לא אמרינן הכי, דעכו"ם ששבת חייב (סנהדרין נה:). ולישראל מצוה, אף על גב דבשני בשבת אין מצוה לישראל, מכל מקום יש עליו מצוות שבייתת שבת, עכ"ל.

ואינו מובן כלל לכאורה, דנהי דסברת התוספות דבדבר שהוא להיפוך - מצוה לישראל, לא שייכא סברא דמי איכא מידי כו', מכל מקום מה מועיל מצות השבייתה דשבת לענין שני בשבת, ואכתי בשני בשבת השבייתה לעכו"ם אסורה ולישראל רשות, ושייך שפיר מי איכא מידי, ומה מועיל מה שהוא מחוייב לשבות בשבת לסלק סברא דמי איכא מידי לענין שני בשבת, והוא משולל ההבנה לגמרי לכאורה.

ואמרתי זה ימים הסברת הדבר, דהנה מצוות דבני נח יתכן שיהיו בשתי פנים, (א) שעצם הדבר הנאסר מתועב ובלתי נרצה. (ב) דאין עצם הדבר מתועב ובלתי נרצה, רק שמחות הבן נח הוא שמחייב האיסור, ודו"ק. והנה אילו היינו יודעים שהמצוה הוא בפן הב' הנ"ל, לא היה שייך כלל סברא דמי איכא מידי כו', דמהות הישראלי הוא מהות אחר לגמרי ממהות הבן נח, ואין לנו לדון מהות הישראלי ממהות הבן נח אפילו להחמיר, דשפיר יתכן במהות הבן נח שחייב לו המנוע עשיית דבר, והישראלי שאין לו מהות זה רק מהות אחר לגמרי לא יחוייב לו זה, וכמובן.

ואם כן, מדאמרינן סברא דמי איכא מידי, על כרחך דמבינים בפשיטות דכל שאסר אותו המקום יתברך אפילו לבני נח, הוא בסתמא מפאת היות עשיית הדבר ההוא מתועב ובלתי נרצה בעצמותו לפני יתברך, לא שמחות האדם הוא שמחייב האיסור, רק דסתמיות ענין איסור הוא מפאת התייעוב בעצם, ואם כן כיון דהדבר בעצם מתועב ובלתי נרצה, ממילא ישראל כל שכן דאין להם לעשות מה שמתועב ובלתי נרצה בעצמותו, וזה טעם סברא דמי איכא מידי כו', ודו"ק היטב מאוד.

ולפי זה, על כל פנים באיסור שבייתה דבני נח, הרי אין לך לומר דשבייתה דיום השבת חלילה מתועבת בעצמותה, שהרי אדרבה בישראל השבייתה מצוה,

זישנת חרצים

מכתבי הלומדים עם הארות ומשא ומתן במשנת רבינו

לכבוד עורכי הגיליון 'אברך' הי"ו.

ראיתי בגיליון החדש (פרשת בראשית, עמוד ב) שיש נידון אם הלשון 'טוב' ו'לא טוב' מתאים גם לדבר שהוא חיוב או איסור.

אציין שאא"ז הגאון בעל 'משנה שכיר' זצ"ל (שו"ת משנה שכיר י"ד סימן קפ"ד-קפ"ה) הוכיח ש'טוב' הוא חיובא, מלשון הטור ושולחן ערוך שכתבו "מכל מקום טוב ליתן חשבון כדי להיות נקיים מה' ומישראל, ובתוספות יום טוב מסכת שקלים מביא דהוא חיובא ולא עצה טובה, ואפילו הכי כתב לשון 'טוב', הרי דגם 'טוב' הוא חיובא.

ויש שם חילופי מכתבים בענין זה עם הגאון בעל 'מחזה אברהם' מברא זצ"ל. עיי"ש.

ישראל קלוזנער

שהוא מחוייב לכל אדם מפאת מה שהוא אדם, הנה בהכרח גם הישראל חייב בו, וזה ענין מי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, עיי"ן שם.

ג) המשך לשונו: 'והוה מה שאמרו במדרש (שמור כה, יא), דעכו"ם ששמר את השבת חייב, מפאת דנחשב כנכנס בין המלך והמטרוניא. והיינו דאם הוא שומר שבת מפאת ההתעלות אשר ליום ההוא, אם כן הרי הוא אומר כי התעלות היום ישנו גם אצלו, ולכן הוא פחות בזה מעלת והתעלות היום - באומרו כי יש התעלות גם אצל העכו"ם, ולכן הוא מתחייב מפאת בזיון השבת, דו"ק היטב כי הדברים עמוקים.

ד) ביאור נוסף בדברי התוספות, ראה עוד שו"ת בן פורת ח"א סימן ד אות א עמוד יג: ד"ה ודברי: גלויני הש"ס נדרים טו. ד"ה זה, והעתיקו בקצרה באוצרות יוסף דרוש ג וסיקא מה-מו, עיי"ן שם.

א) פירושו, ואילו בעכו"ם גם בשני בשבת אסור לו השבייתה כדאינא בסנהדרין נח, ואם כן שוב תקשה מי איכא מידי דלעכו"ם אסור ולישראל מותר.

ב) להבין דברי רבינו ביתר שאת, עיי"ן בית האוצר מערכת א כלל עב ד"ה הנה יש להסביר, שכתב בתוך דבריו: "דמצוות בני נח, הנה הם מחוייבים מפאת המדרגה האנושית השכלית אשר לאדם, ועל כן הכל נתחייבו בהם, מה שאין כן מצוות שנאמרו לישראל לבד, הנה הם מחוייבות רק מן המדרגה האלקית אשר לישראל בפרט, ועל כן רק ישראל לבד נתחייבו בהם ולא העכו"ם, ועל כן איסור אבר מן החי זה דבהמה בחייה, שהישראל מצווה בו רק מפאת דכשיצאו ישראל להחמיר יצאו ולא להקל (עיי"ן רש"י סנהדרין נט. ד"ה ליה ולוה נאמרה), והכוונה שהרי גם ישראל הוא אדם, ויש לו גם כן המדרגה האנושית השכלית, אלא שיש לו נוסף על זה מדרגה האלקית גם כן, ועל כן על כל פנים מה

מטרת האכילה - שיהיה לו כח לתורה ועבודת השי"ת

"עם הארץ אסור לאכול בשר ואיך ארהיב בנפשי עוז לאכול בשר?" | האדם הלומד תורה מותר לו לאכול בשר כדי שתהיה לו דעת צלולה - אבל עם הארץ אין לו היתר זה | האם אפשר ללמוד שאסור להאכיל בשר לבהמה - קל וחומר מעם הארץ?

"הן חז"ל אמרו (פסחים ט:): 'עם הארץ אסור לאכול בשר', ואיך ארהיב בנפשי עוז לאכול בשר?..."

כך עברו עליו כמה שנים ללא אכילת בשר, עד שחלה ונפל למשכב. הרופאים אמרו שאם לא יאכל בשר כדי לחזק גופו - יהיה בסכנה גדולה.

רק אז פעלו אצלו בקושי גדול, לאחר שהתירו לו שלשה אנשים, שיתחיל לאכול מעט בשר לחיזוק הגוף.

מדברי ה'בית שמואל אחרון' מביא רבינו ראה ב'גליוני הש"ס' (פסחים שם), להתיר האכלת בשר כשר לבהמה, ודלא כדעת ה'פרי תואר' (יו"ד סימן סא ס"ק ח) שאסר בקל וחומר מעם הארץ שאסור לו לאכול בשר.

וכתב רבינו, שהרי גם בן נח הותר לו לאכול בשר, וכמפורש בקרא בפרשתנו (ט, ג) 'כירק עשב נתתי לכם את כל', ולמדו על כך בגמרא (סנהדרין נט:): "כשבאו בני נח התיר להם בשר לאכילה", ואם כן הוא הדין בבהמה. וביותר לפי דברי ה'בית שמואל אחרון', שטעם איסור אכילת בשר לעם הארץ הוא משום 'קדש עצמך במותר לך', ולכן בבן נח מותר, פשוט שגם אצל בהמה כן.

ראיות נוספת מביא רבינו להתיר האכלת בשר לבהמה:

(א) "לכאורה, האיסור הוא רק כדאמר בתענית (כ): מאכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה (וגם שם אמר רב קסבר"ע, ש"ע, ונראה שאין זה איסור ברור לכולי עלמא), אבל שיהיה איסור פרטיי בבשר, מפאת הקל וחומר מעם הארץ, צ"ע."

(ב) "יש פירכא על הקל וחומר, דמה לעם הארץ שהוא מצווה על עסק התורה, ועיין תוס' קידושין (לו: ד"ה חוץ) דנשים כיון דלא נצטוו על בגדי כהונה לא הוו מחוסרי בגדים"י.

(ג) לדברי המהרש"א בפסחים שם (חידושי אגדות ד"ה ע"ה אסור), "הטעם מפני שאינו יודע להבדיל בין איסור להתיר, ויבא לאכול בשר איסור", אם כן גם זה לא שייך בבהמה.

(ו) במשנה בקידושין לו: "סמיכות והתנופות... נוהגים באנשים ולא בנשים". ובגמרא שם יליף כולהו מקראי. ובתוספות שם ע"ב ד"ה חוץ הקשו: "תיפוק ליה דכל הני אינם כשרות בנשים לפי שהן מחוסרי בגדים", ובתירוצם השני כתבו, דכיון שלא נצטוו בבגדי כהונה לא הוו מחוסרי בגדים."

וכן יש לומר גם כאן, שרק עם הארץ שהוא מצווה על עסק התורה, שייך ביה איסור אכילת בשר, מה שאין כן בבהמה לא שייך זה (ובעיקר דברי התוספות אלה, עיין מה שפקפק רבינו ב'בית האוצר' מערכת ב כלל ז' - ט"ס הוא, וצ"ל יא, ב - עמוד כט, ומה שדון עוד מדבריהם ב'בית האוצר' שם כלל י' ד"ה וע"ע תוס', ועיין עוד 'אתון דאורייתא' כלל יא פסקא א).

אוכל לחם כדי שיהיה לו לחם".

ובזה מתרץ (שם ד"ה טבהה) את קושיית "מורי זקני" מהרש"א ז"ל" על הגמרא במסכת פסחים (ט:): 'עם הארץ אסור לאכול בשר', "דהא אפילו בן נח מותר לאכול בשר, מכל שכן עם הארץ".

"ואני אמרתי טעם לשבח, על פי מה שאמרו חז"ל (ספרי פרשת ראה יד, כא) 'והתקדשתם והייתם קדושים' - 'קדש עצמך במותר לך', ויש לפרש על פי שלחן ערוך או"ח סימן רלא, דאדם צריך לעשות כל עשיות לשם שמים. ואם אדם עושה מצוה מקדש עצמו, אבל אם עושה דברי רשות אין מקדש עצמו, רק שעושה דבר המותר לו. אבל אדם העושה דבר המותר אז לשם עבודת הבורא, מקדש עצמו אף בדבר המותר. וזה 'קדש עצמך במותר לך', רצה לומר שתעשה קדושה בדבר המותר, דהיינו שתעשה דבר המותר בשביל עבודת הבורא.

"לכך עם הארץ אסור לאכול בשר, דהנה מה שאדם אוכל לקיום הנפש יכול לעשות בשביל עבודת הבורא, אבל לאכול בשר, דיכול אדם לחיות בלא בשר, האיך יוכל לעשות בשביל עבודת הבורא. אך דאיתא במסכת בבא קמא (עב): דאמר רבה 'לא צלילא דעתי דלא אכלי בישרא', אם כן יכול לאכול בשר שיהיה לו שכל צלול לתורה. לכך עם הארץ אסור לאכול בשר, דלא יכול לעשות לשם שמים, דעם הארץ אין צריך שכל צלול.

"ובזה מתרץ קושיית מורי זקני מהרש"א ז"ל, דעם הארץ אסור לאכול בשר ובן נח מותר לאכול בשר, דבן נח אין מצווה על 'והתקדשתם והייתם קדושים', לכך מותר לאכול בשר, אבל ישראל מצווה על 'קדש עצמך במותר לך', לכך אסור לאכול בשר כיון דיכול לחיות בלא בשר אסור לאכול בשר".

מסופר על הרה"ק רבי אשר ישעי' מראפשיץ ז"ע, חתנו וממלא מקומו של הרה"ק רבי נפתלי צבי ז"ע בעל 'זרע קודש', שביום מן הימים חדל מלאכול בשר. לאנשי ביתו הסביר בענותנותו העצומה:

הגאון בעל 'ישועות יעקב' זצ"ל, שמאז הגאון הרבי ר' העשיל מקראקא לא היה גאון שנחית כל כך בחריפותו לעומקא דדינא, כהגאון בעל בית שמואל אחרון. נסתלק ביום כ"ז כסלו ג' דחנוכה שנת תקס"ז.

(ז) בשער הספר הוא מוכיר: "והנה אנכי דור שביעי להגאון מהרש"א ז"ל, ודור שמיני לאא"ז הגאון רמ"א, ונין ונכד דור שביעי להגאון מהר"ם לובלין".

(ח) ספר 'אהל נפתלי' להגאון רבי אברהם חיים שמחה בונם מיכלזאהן זצ"ל, אות שג, בשם "ש"ב הרה"ג סיני ועוקר הרים אוצר בלום מ' אברהם סג"ל איטינגא מדוקלא שי", ששמע "מדיד נפשי הג"מ דוד צבי זעהמאן שי" ראב"ד דפה" (ה"ה) הגאון רבי טעבלי מדוקלא זצ"ל).

בחודש אב שנת תשי"ט הגיע לארץ ישראל כ"ק האדמו"ר רבי יעקב יוסף מסקווירא זצ"ל, לרגל גישוואי בנו יחידו כ"ק האדמו"ר מסקווירא שליט"א. כ"ק האדמו"ר בעל 'בית ישראל' מגור זצ"ל שהעריצו מאוד, בא לבני ברק כדי לבקרו ולדרוש בשלומו. באחד הימים שלאחר מכן, כשעלה האדמו"ר מסקווירא לעיה"ק ירושלים, עלה לביקור גומלין במעונו של ה'בית ישראל' זצ"ל.

לכבודו של האדמו"ר מסקווירא הוגש כיבוד, והאדמו"ר מגור העיר ואמר, כי שמע אודותיו שהוא מסגף עצמו במיעוט אכילה, וביקש לדעת טעם הדבר.

ענהו האדמו"ר מסקווירא: "זקני הרה"ק רבי יעקב יוסף מאוסטרצה זצ"ל, נכדו של הרה"ק בעל 'רב ייבי' ז"ע, אמר שהאוכל כדי שיהיה לו כח לעבודת השי"ת - רשאי לאכול רק כפי עבודתו. אבל מי שעצם אכילתו כקרבן כליל לאישים, ממילא אין לדבר שיעור". והוא מרומז במשנה באבות (פ"ו מ"ד), 'כך היא דרכה של תורה, פת במלח וכו' אשריך בעולם הזה וכו'. דהיינו, אם האכילה היא רק בבחינת דרך ואמצעי לתורה, תסתפק בפת במלח ובמים במשורה, אך 'אם אתה עושה כן, היינו שעצם האכילה היא עבודה, או אז 'אשריך גם בעולם הזה', כי הנך פטור מצמצום באכילה..."

כססיים דבריו, נענה ה'בית ישראל' זצ"ל ואמר: "אמנם לא אריך שיאמר אדם בענין כזה על עצמו, אבל מזולתו רשאי לקבל, ואני אומר - ס'איז 'אתה עושה כן... ובלי ספק ראוי למר שלא ימעט באכילתו..."

ידוע פירושו של הגה"ק בעל 'בית שמואל אחרון' ז"ע (דרוש לפרשת שמיני, ד"ה וזה אמרת) על הגמרא (ביצה טז): "הני בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא", "דהנה החכם אוכל כדי שיהיה לו כח לעבוד הבורא ית"ש, והפתי מחוסר דעת אוכל שיהיה לו כח לעבוד עבודת עולם הזה להרוויח ממון, ולמה לו ממון, כדי שיהיה לו לאכול. ואם כן אוכל לחם כדי שיהיה לו כח לעסוק בעולם הזה שיהיה לו לחם, ואם כן

(א) ראה 'דעת משה' פרשת וירא על הפסוק 'ואברהם ושרה זקנים': "ולשרה בן, ר"ל שגם להגוף בכל צרכיו, היינו אכילה ושתייה ושאר צרכי גופך יהיה גם כן 'בן', ר"ל השפעות גדולות יהיו על ידם, כי צדיק אוכל לשובע נפשו להעלות על ידי אכילתו כל ניצוצות הקדושים כל אחד לפי ערכו והשגתו. והגם מי שאינו בבחינה זו שיכול להעלות ניצוצות קדושים, אוכל כדי שיהיה לו כח לעבוד את השי"ת".

(ב) ספר 'פאר ישראל' חלק א עמוד תק"ל.

(ג) להגאון רבי שמואל פאלקנינפלד זצ"ל אבד"ק פוחאז (נקודם לכן בבילגורייא, פשעווארסק וטארנאפאל). נדפס בשנת תקס"ו. רבינו חיובב מאוד את ספריו ומזכירו ב'גליוני הש"ס' עשר פעמים. בספר 'מליצי אש' (כ"ז כסלו) מביא עדות איש מפי איש בשם

עיקר ישיבת ארץ ישראל שיהא הפרנסה משם

במשנה כתובות (ק:), הכל מעלין לארץ ישראל, ואין הכל מוציאין.

שמעתי בשם גדול אחד שאמר, דעיקר ישיבת ארץ ישראל הוא בהסתפקות מארץ ישראל, היינו שתהיה הפרנסה משם. אבל אותם שדרים שם, ופרנסתם ממה שאנשי חוץ לארץ מפרנסים אותם - אין זה עיקר ישיבת ארץ ישראל^א.

ונראה לענ"ד קצת ראייה לסברא זאת, ממה שכתב בשו"ת רד"ך (בית ד חדר א ד"ה ואומרו), שמה שכתבין בגט 'דיתבא על נהרא'^ב, אין הכוונה ישיבה ממש, אלא הפירוש - שמסתפקים ממונו, דמאחר שמסתפקים הימנו הנה הוא ישוב העיר שעליו היא יושבת, עכ"ל.

כל ארץ ישראל יש בה ענין מזבח

בגמרא כתובות (קיא:), כל הקבור בארץ ישראל, כאילו קבור תחת המזבח, שנאמר (שמות כ. כא) 'מזבח אדמה' כו'. היינו דקדושת מזבח מתפשטת בכל ארץ ישראל. ועיין תוספתא מעשר שני (פ"ה הי"ד) 'ואת האדמה' (דברים כו. טו) בזכות המזבח, שנאמר 'מזבח אדמה' כו^ג.

המבקש לעלות לארץ ישראל ונאנס אינו צריך גלגול מחילות

בגמרא כתובות (קיא:), אמר רבי אלעזר, מתים שבחוץ לארץ אינם חיים, שנאמר (יחזקאל כו. ט) 'ונתתי צבי בארץ חיים', ארץ שצביוני בה - מתיה חיים, שאין צביוני בה - אין מתיה חיים וכו'. ולרבי אלעזר צדיקים שבחוץ לארץ אינם חיים. אמר רב אילעא, על ידי גלגול כו'.

עיינן שו"ת מהר"י ברונא (סימן עז ד"ה לן), דאותם בני אדם המבקשים לילך לארץ ישראל ונאנסו בדרך או מתו, אין צריכים עוד גלגול מחילות, דמבקש לעשות מצוה ונאנס ולא עשה, מעלה עליו כאילו עשה (עיין סוטה יד.), והוי כמתו בארץ ישראל. והיינו דאמר רבי יוסי בפרק כל כתבי (שבת קיח:) 'יהא חלקי ממתים בדרך מצוה, עיין שם היטב.

גם המחשב וגמר בדעתו ונאנס - אינו צריך גלגול

ולכאורה לפי זה, אפילו מי שלא התחיל לעלות לארץ ישראל, רק חישב וגמר בדעתו לעלות ונאנס, ראוי שיהיה כן, דהא אמרינן (ברכות ו.) דחישב לעשות מצוה ונאנס כו' מעלה עליו כאילו עשה^ד.

תלמיד חכם סוחר - יש חיוב לקנות סחורתו אף אם מרויח שתות

בגמרא פסחים (נג:), דאמר רבי יוחנן, כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים - זוכה ויושב בשיביה של מעלה, שנאמר (קהלת ז. יב) 'כי בצל החכמה בצל הכסף'. עיין רי"ף (שם יח. מדפי הרי"ף) דהביא גמרא דפרק בתרא דכתובות (קיא:), כל העושה פרקמטיא לתלמידי חכמים והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה.

ונראה, דאם התלמיד חכם סוחר - יש חיוב גם כן לקנות ממנו סחורתו, ולתת לו ריוח שתות (עיין בבא מציעא מ:), אף שמוצאין לקנות אצל אחרים בפחות. עיין תוספות בבא מציעא (שם ד"ה אל) דכתבו: ומסתמא רב יהודה היה מוצא שיתנו לו יותר כו^ה. ומה זה

(א) נראה כוונת רבינו להגה"ק בעל 'אבני נזר' מוסכטשוב זצ"ל, ראה שו"ת אבני נזר י"ד סימן תנד ס"ק יח; שם ס"ק כ; שם סימן תנה ס"ק ד; שם סימן תנו אנת ח בסופו.

(ב) שהעיר יושבת על נהר. אף שאינה יושבת ממש על נהר אלא נהר מקיף אותה.

(ג) וכן כתב רבינו בגליוני הש"ס ירושלמי זרעים כרך ג אות כג, וביאר שם בזה דברי הירושלמי שביעית פ"א ה"ג. ויש לציין גם בגליוני הש"ס תענית ז', שם האריך רבינו בענין דכל ארץ ישראל יש בה ענין בית המקדש, וצ"ע גם כן להך דכתובות.

(ד) רבינו כאן מביא דברי מהר"י ברונא ומעיר עליו. אמנם בגליוני הש"ס קידושין מ. ד"ה מעלה, מביא ומעיר בלשון מיוחד יותר: "בשו"ת מהר"י ברונא... משמע דדווקא אם כבר התחיל בעשיית המצוה ונאנס ולא גמרה הוא דמעלה כו' - לא במחשבה בלבד, עיין שם היטב. וכבר תמתיח עליו בגליון כתובות קיא: "ודו"ק.

(ה) בגמרא שם איתא, שרב יהודה היה חנווני והרויח במכירתו פחות משתות. ומקשה הגמרא, והאמר שמואל המשתכר אל ישתכר יותר על שתות, וביארו תוספות: הא עד שתות משתכר, ומסתמא רב יהודה היה מוצא שיתנו לו יותר, ולמה הניח מלהרויח עד שתות.

ה'מסתמא', דילמא אחרים היו מוכרין בכך ולא היו משתכרין יותר, אף דרשאין להשתכר שתות, כמו שמצוי היום קאנְקְרַעַנְצֵיָע (תחרות) אצל המוכרים, שמוכרים בריוח מועט ולפעמים גם בהפסד, ועל כן ממילא הוצרך רב יהודה גם כן למכור בכך, דאם לא כן לא היו לוקחין אצלו - רק אצל אחרים. ועל כרחק דאפילו אם היו אחרין מוכרין בכך, מכל מקום היה חיוב לקנות אצל רב יהודה, ולתת לו ריוח עד שתות, דרשאין להשתכר מדינא. וזה שכתבו התוספות, ומסתמא רב יהודה היה מוצא כו', כיון שהחיוב כך לקנות אצלו ביוקר כנ"ל.

ועיין עוד זכות תלמיד חכם במסחר - בבבא בתרא (כב.), אי צורבא מרבנן הוא - נקט ליה שוקא, היינו שלא ימכרו אחרים סחורתם עד שימכור הוא. ובבבא מציעא (סה.), דכל היכא דקא אזלי, שבקי להו מכסא, ונקט להו שוקא. ועיין עוד נדרים (פג.).

תלמידי חכמים הוי דבר שבקדושה

בגמרא כתובות (קיא:), 'ואתם הדבקים בד' אלקים חיים כולכם היום' (דברים ד. ד), וכי אפשר לדבוקי בשכינה, והכתיב (שם ד. כד) 'כי ד' אלקיך אש אוכלה', אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה. הובא ברי"ף פסחים פרק מוקם שנהגו (יח. מדפי הרי"ף).

ודרש דכאן 'אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם' כו', עיין שו"ת מהר"ל (סימן א ד"ה אבל) דתלמידי חכמים הוי דבר שבקדושה כו', עיין שם^א. וחידוש שלא הביא גמרא דכאן.

והך דהמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, אי גם בתלמיד חכם עשיר הוי מצוה לההנותו, לענין שיהיה בו תורת נדר מצוה - ויהיה אסור לחזור (עיין ריטב"א נדרים כד: ד"ה ובמסכת), עיין שו"ת שבות יעקב (ח"ב סימן קנט).^ב

ראיה מדברי הרא"ש דבעלים באכילת קדשים הוי מצוה

עיינן צ"ח ביצה (יט: רש"י ד"ה ומד), דדן לומר דאכילת קדשים קלים של הבעלים אינו מצוה כלל, ורק אכילת הכהנים בקדשי קדשים הוא דהוי מצוה, עיין שם היטב. ועיין פסחים (טז.), דמוכח דהוי מצוה^א. וכן כתב הרמב"ן (ספר המצוות) במצוה א' ממצוות עשה ששכחן הרמב"ם לדעתו ז"ל, והביא הך דפסחים, עיין שם היטב.

ועיין עוד נדרים (ד:) דאמר, דחטאת יולדת יש לה מעלה, דשריא לה (לילולת) למיכל בקדשים. ובפירוש הרא"ש (ד"ה קא), שאכילת קדשים מצוה היא, דכתיב (שמות כט. לג) 'ואכלו אותם אשר כופר בהם', ועוד שלא יבואו לידי נותר, עכ"ל. ומבואר דגם אכילת הבעלים מצוה. וכן מוכח בכמה דוכתי^ב.

ואולם מצאתי ברעיא מהימנא בהר (זוה"ק קט. ד"ה פקודא בתר), דחשוב שם פקודין שהם בקדשים, ונאמר שם בזה הלשון: פקודא ט"ז - אכילת קדשים כמשפט לכהנים, פקודא י"ז - אכילת שירי מנחות, עכ"ל. ויותר מזה לא חשיב במצוות אכילת קדשים, ואם כן מוכח דאכילת קדשים קלים דבעלים איננה מצוה, מדלא חשבה. ולישנא ד'אכילת קדשים כמשפט לכהנים' מוכח להדיא דאכילת הבעלים איננה מצוה.

ואולם מאי דחלק הרעיא מהימנא אכילת הכהנים עצמן לשתי מצות, ומנה אכילת קדשים לחוד [והכוונה אזכחים ועופות], ואכילת שירי מנחות לחוד, הוא דבר הצריך עיון, ולא ידעתי לו טעם לכאורה.

(ו) דאיתא שם: "אמר רבא, שרי ליה לצורבא מרבנן למימר 'צורבא מרבנן אנא', שְרוּ לִי תִיגְרָאֵי בְרִישָׁא, דכתיב (שמואל ב. יח) 'ובני דוד כהנים היו', מה כהן נוטל בראש אף תלמיד חכם נוטל בראש".

(ז) שכתב: "... תלמידי חכמים הוו דבר שבקדושה מחמת דברי תורה שבלבם, כדדרשינן (תנינה כו) קל וחומר תלמיד חכם שכל גופו אש כו', וכן (תענית ד) 'האי צורבא מרבנן דמרתת, אורייתא הוא דמרתתא ליה. וכן מציוו גבי משעים משונים שעשו בתפלתם, וכשהיו דורשים נשרפו עצי השדה ועוף הפרח, ופירשו התוספות (סוכה כח. ד"ה כל) שהדברים שמחים כיום נתינה באש, וכל זה מורה דתלמידי חכמים הוו דבר שבקדושה".

(ח) שנשאל בזה והאריך שם. ובהמשך שם מסיק: "המענין שם בגוף התשובה (מהרי"ח ח"א סימן קצה) יראה דלא פסק כן אלא דוקא בתלמיד חכם עני... אבל באמת אם הוא עשיר בעניין שאסור הוא ליטול מן הצדקה, שיש לו כדי פרנסתו ברווח בביתו, אין מחויב ליתן לו מתורת נדר", ועיין שם.

(ט) וכן הביא רבינו ראייה זו גם בבית האוצר מערכת א כלל קנה ד"ה והנה, עיין שם.

(י) עיין ברכות מח: וברשי ד"ה כ; חולין יב. וברשי ד"ה פסח: וראה בית האוצר שם ד"ה אכילת - ד"ה וע"ע.

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושד בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנטשטער זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com